

HORA de LLIBRES

Suplement Literari i Cultural

NY I NUM. 2 / HORA NOVA 21-27 FEBRER 1984

COORDINA: RAFAEL PASCUET

La música novel·lada de Mª Àngels Anglada

Viola d'amore
Maria Àngels Anglada
Destino. Barcelona. 1983

De la publicació de «Les Closes» i l'aparició de «Viola d'amore» (1983) han transcorregut quatre anys. En aquest lapse relativament breu, Mª Àngels Anglada va publicar dues obres més de creació literària: els poemes de «Kyparissia» (1980) i les tres narracions de «No em dic Laura» (1981).

Crec que és important partir d'aquests altres llibres anteriors per situar justament l'última novel·la d'Anglada en el seu corresponent context temàtic, ideològic i estètic: «Viola d'amore» no és sinó la culminació d'un camí, marcat per uns correferents que pareixen de forma determinant ascendent al llarg del corpus literari d'aquesta humanista, en el sentit primigeni, que és Mª A. Anglada.

A) El correferent temàtic.
Hi ha un element que es manifesta com a pedra de toc de l'arquitectura angladiana: la voluntat de recuperar les arrels en un passat

que cal recrear a través de l'intel·lecte, que mena a les fonts, i de l'emoció, que permet depassar les barreres del temps real, cronològic, per accedir al «temps interior» o «emotiu», gràvid de vivències i sensacions intraduibles al fràgil receptacle del mot: «Si em posava a enraonar —confessa M. Teixidor— l'encantament es trencaria, i em quedaria fins i tot sense la meua cançó amb fragments».

Com Cecília de «També a tu, Cleanorides», Adelaida a «Les Closes» o la mateixa autora a «No em dic Laura», el narrador-confident de «Viola d'amore» ascendeix als orígens del seu mite —Gerda— a través de les envitricollades pistes que el condueixen al manuscrit del Trio inacabat de Mozart. Però fixem-nos-hi: hi arriba mitjançant l'acoplament dels dos factors: la recerca intel·lectual i l'emoció vívida, latent. El trio de Mozart i Gerda són les dues cares d'una mateixa opció: «Primer cal celebrar la bellesa» exclama Henry. «Aquest mot que molts no gosen ara de pronunciar», observa Màrius Teixidor-

Maria Àngels Anglada.

B) El correferent ideològic.
Ja a «Les Closes» hi despunta una reivindicació de l'estètica com a catalitzadora que permet accedir a la memòria històrica. Aquest esteticisme militant —l'origen del qual se situa en el moviment decadentista, capitalitzat a Alemanya per Thomas Mann, epicentre, amb Mozart, de «Viola d'amore»— s'identifica amb la captació del missatge sensorial que emet constantment la natura (sobretot l'element vegetal) o la seva plasmació (l'obra d'art). La profusió de referències sinestèsiques (odorants, cromàtiques, auditives, tàctils...) és molt més que un component estilístic: assoleix la funció de nexa entre la contigència del pensament i la infinitud de l'emoció. Són com la «corda simpàtica» de la viola d'amore, que vibra per ressonància, sense que li calgui el contacte amb l'arquet, és a dir, amb l'ordenació diacrònica de fets i situacions. Així, la sensació evocadora i l'emoció que la capta transcendeixen els límits de l'espai concret i del temps real, per abastar al record i tornar a viure, més intensament, la pròpia experiència. S'esborren, doncs, les fronteres entre Gerda Arnoldssen i Gerda Buddenbrook, entre Hanno i Zerlina, entre Henry i Gianni. Voler i saber trapassar aquesta tênue ratlla que separa la realitat presentida de la

realitat imminent, però ja prees- tablerta, produeix la por seductora que inspirava l'oracle de Delfos. És l'esborronament de Henry, que fuig davant el miratge de Gianni i Sandra.

C) El correferent estilístic.
«Viola d'amore» és la cristal·litza- ció d'una decidida opció estètica de Mª A. Anglada, que aconsegueix crear un model de prosa poètica elaborada amb una extraordinària atenció a l'eufonia dels mots, al ritme intern de la frase, a la cadència tonal de cada paràgraf. Les seqüències que descriuen els ritmes i moviments de les melodies de Bach, Brahms, Mozart... assoleixen una virtut evocativa d'extrema plasticitat. Hi ha, d'altra banda, una acurada sincronia entre les ramificacions de la música descrita i les digressions que, a llur redós, va enfilant M. Teixidor. Els elements analògics són constants i sovint esdevenen símbols (identificació festa-nit-música; el mateix nom de Gerda (sinònim de «tendra», «fresca»); la correlació dels festivals de Vilabertran amb els d'Arnstadt...)

L'ús de flash-back, la digressió aparentment fortuïta —però complementària—, la dosificació d'una intriga a dues bandes (la personalitat de Gerda i el manuscrit de Mozart), confegeixen una arquitectura complexa, però inqüestionablement àgil i

harmònica, en la qual la descripció evocativa és la clau de volta. Els tons opalins, les lluïssors evanescents, els hàlits continguts, els pressentiments sinuosos, la intuïció de la mort —recordem les figures d'Hanno i Gerda—, acosten molt «Viola d'amore» als paràmetres del decadentisme (Mann, Visconti, els versos citats de M. Torres, malalt al Sanatori de Puig d'Olena), enllaçant així d'una banda, amb la tradició modernista autòctona (penso en les concomitancies de «Viola d'amore» amb alguns passatges de «Camí de Llum», de Miquel de Palol) i amb una estètica de base historicista que en la novel·la catalana, ultra tenir els propis precedents en l'obra anterior d'Anglada, trobaria avui un destacat exponent en «Fortuny» de P. Gimferrer.

Personalment crec que «Viola d'amore» és —a part del seu valor estrictament novel·lístic— un reeixit exercici de retòrica, en el millor sentit genuí del terme, que eleva la formalització estilística al nivell del mateix objectiu de l'obra literària. En aquest sentit, la prosa de M.A. Anglada és pura fruïció en una època en què alguns autors fan de l'exabrupte i de l'anacolut el marc estilístic d'un hiperrealisme mal paït, àrid i feixuc. Benvinguda, Viola d'amore...

Jordi Pla

abc

Cortázar

La necrofilia és un passatemp lamentable, però encara és pitjor la ingratitud. Per tal d'evitar-les cal que recordem aquí —breument, com a ell li hagués agradat— Julio Cortázar, l'escriptor de ficcions prodigioses i l'home d'exemplar fermesa ètica que tant ha contribuït a l'educació sentimental i cívica de les últimes generacions de lectors arreu del món.

Cortázar s'ha acomiadat d'aquesta vida en plena vitalitat creadora i guardant-se per a ell tot sol les presumibles humiliacions de la malaltia, la qual cosa no deixa de ser esplèndida. La majoria dels mortals no acostumem a ser tan afortunats, ni tan generosos, quan ens arriba l'hora.

Ni tan discrets. Ell, en canvi, ha enfilat per última vegada el camí de Montparnasse gairebé de puntetes, com el *cronopi* elegant que sempre fou, sorprenent tothom en aquesta darrera pàgina de la seva biografia, com tantes vegades havia fet en els últims paràgrafs dels seus contes més rodons, i sense deixar altres petjades que uns quants llibres enlluernadors i una imatge de nen sense edat difícil de no estimar. Qualsevol subscriuria ara mateix un programa de vida com el seu, net i útil per a tots.

En el món inestable i relativament deixat de la mà dels déus que ens ha tocat viure, molt de tant en tant trobem alguna estranya persona que contribueix a l'equilibri general de les coses. Cortázar, ara ho sabem, era una d'elles.

R.P.

Viola d'amore

L'obra, per l'ús literari que l'autora ha fet del seu principal ingredient —la música—, representa l'inici en la literatura catalana d'una podríem dir-ne novel·la musical. Potser Millàs-Raurell («Tela de somnis») i Trabal («Vals»), novel·listes dels anys trenta, són els únics que s'hi havien aproximat, però només això: era més aviat una estructuració de la novel·la a la manera de la música.

A «Viola d'amore», en canvi, els protagonistes, les seves motivacions, l'argument, l'estructura, etc., el tot novel·lístic ha estat confegit amb el fet musical com a pedra de toc. Així doncs, i sota aquesta perspectiva, farem una aproximació a l'obra per tres vies: segons la constitució, la de l'aspecte introspectiu i la que podríem anomenar «poètica» de l'obra.

Formalment l'obra està distribuïda segons el programa d'un concert real, interpretat a l'abadia de Vilabertran, i progressa

«in crescendo» a l'arribar a la segona part, durant la qual s'interpreta un trio inacabat i inèdit de Mozart, que és el nucli de convergència de diversos aspectes de l'obra. Les notes de Mà-

rius Teixidor, el narrador, encara que extenses i explicatives del moviment argumental, són disposades com un apèndix. L'argument, que planteja poca acció, tracta de l'atracció que provoca el narrador Gerda, en tant que violoncel·lista d'un trio i suposada neta de Hanno de la novel·la de T. Mann «Els Buddenbrook». El violonista del trio, Climent Moragues, protagonitza una interessant intriga en la recerca de l'obra inacabada de Mozart, i les reflexions del germà de Gerda sobre el triangle sentimental-musical format per Gerda, ell mateix i el marit de Gerda (pianista romanés i tercer element del trio) componen essencialment els elements de la trama. Per acabar aquest primer aspecte destaquem que Mª Àngels Anglada distribueix estratègicament fragments poètics de Màrius Torres i Rosselló-Pòrcel que, a la manera dels leiv-motiv

wagnerians, ens introdueixen al tema —o millor, a la confiança— que l'autora vol comunicar-nos. En el mateix sentit, com sentim el tema del cigne en aparèixer a Lohengrin, el narrador usa exactament les mateixes paraules les dues úniques i distants vegades que en la novel·la veu Gerda.

Un poema de Màrius Torres que enceta l'obra proposa el que segurament és l'aspecte fonamental del llibre: la música com a element d'introspecció. Tots els protagonistes, els músics i els «afecionats» tenen una actitud condicionada al fet musical, des d'allò més íntim —Gerda és seduïda per la música que executa qui serà el seu marit, i d'aquest fet el seu germà se'n sentirà gelós— amb tota la casuística sentimental que es manifesta fins i tot el que empeny a l'acció que hi a l'obra: la intriga en la recerca de la partitura desconeguda i inacabada, les visites a artesans de la «fusta» instrumental.

El tercer aspecte, les suggestions músico-literàries que l'obra provoca al lector, les podríem explicar simplement amb una paraula que l'autora usa cinc o sis vegades a l'obra: fetillar. És fetillera la llengua usada, considerable treball d'artesanía el resultat del qual és allò que a classe de literatura en diem «prosa poètica». L'encís de la melodia feta amb paraules és comparable al d'aquells instruments tan ben acabats que fan aquells luthiers italians i que fan vibrar al lector com les cordes de l'instrument que dona títol a l'obra: les que vibren per «simpatia».

Fins aquí allò que en podríem dir valors universals de l'obra. Si passem al fet que és escrita en català i des d'una perspectiva empordanesa, hem de fer constar el compromís de l'autora amb la problemàtica dels països de cultura catalana: les reflexions sobre Catalunya Nord i sobre Occitània, sobre l'ús de la llengua en la toponímia, sobre els aiguamolls, l'empenta de Joventuts Musicals de Figueres, etc. I, per acabar, la proximitat amb l'Àngels ens fa descobrir els lligams familiars i personals amb l'obra encara que en «papers» diferents. No podia ser altrament: en una novel·la musical hi havíem de trobar per força integracions biogràfiques de la seva autora que a més és traductora, professora de literatura i pianista. A més, un dels protagonistes de «Viola d'amore», el violonista Climent Moragues, és originari de Vilasirvent, el poble on transcorre l'acció de «Les Closes», l'altra novel·la de l'Àngels. I també són esmentades les «Memòries d'un pagès del segle XVIII», l'obra editada en col·laboració amb el seu marit. Sembla doncs que Maria Àngels Anglada va constituint un conjunt d'obra literària interrelacionada. Agraïts per la que acaba d'escriure, des d'ara esperem la següent.

Joan Ferrerós

Text llegit a la presentació pública de «Viola d'amore» que tingué lloc, el propassat dia 11, a la Galeria Canalet de Figueres

Breu notícia del món de Miquel Plana

«El tòrcul i les lletres» és una col·lecció de bibliòfil ben singular que Miquel Plana, artesà de totes les tècniques d'impressió sobre paper, des del seu taller «pels volts d'Olot, amunt del pla», clandestinament ha covat, i a partir del gener del 82 ha començat a fer sortir a la llum pública.

La col·lecció respon a una, diguem-ne, filosofia ben concreta: es tracta de reunir un corpus d'escriptors de les nostres comarques —el patriotisme gironí d'en Miquel no fa la mínima concessió—; un llibre cadascun, que ell mateix composita i ilustra.

I ara vénen les singularitats: la concepció tècnica de cada llibre ha estat feta utilitzant un sistema de confecció, d'il·lustració i de materials diferent. «L'esperit del personatge-autor —diu en Miquel— em suggereix la tècnica a aplicar-hi. A cada llibre hi ha la signatura autografiada de cada autor-escriptor, i un aiguafort frontispici d'un artista de les terres gironines. Vull parlar esment en dir que l'aiguafort és la tècnica noble per excel·lència: si volem ser rectes, haurem de conve-nir que com l'aiguafort no hi ha altra tècnica més distingida... el nom de la col·lecció mena cap aquí: un tòrcul és un aparell per a l'estampació d'aiguaforts».

En Miquel Plana, que no és pas home d'embriagueses exteriors, és un noi alt i ferm, que volta els quaranta anys. Enamorat de la seva Garrotxa, és un enraonador exuberant —no hi han genis glacials—, amb un esperit que li vessa d'idees, programes, empreses. També és —i que em perdoni— un perfeccionista obstinat. I aquest saber sofrir per causa de la perfecció és una superioritat secreta. Es passa hores i hores al seu espaiós taller, que en expressió planiana podríem qua-

lificar de «cafarnaüm», perquè hi ha tot el que volgueu, tot el que pugueu imaginar, i molt més encara... Un lloc amb una gran força tel·lúrica, i aquesta força no és mai gratuïta, i si atorgada per les hores de feina, els projectes incubats que com follets creadors rondegen contínuament entre papers, colors, planxes, dibuixos, gravats, escultures...

Agafant el fil perdut, direm que «El tòrcul i les lletres» ha produït fins avui, vuit volums. Per precisar aquella tècnica especial per cada llibre, heus ací la relació de l'obra actual:

Nº 1.— «Un núvol empès per la tramuntana», de Domènec Moli; aiguafort de Modest Cui-xart. Tècnica: Linòleum.

Nº 2.— «Viatge a Ítaca amb Josep Carner», de Maria Àngels Anglada; aiguafort de Joaquim Bech de Carede. Tècnica: Relleu en sec.

Nº 3.— «Afirmo l'esperança», de Montserrat Vayreda; aiguafort de Lluís Vayreda. Tècnica: Litografia.

Nº 4.— «El follet foll», de Lluís Busquets i Grabulosa; aiguafort d'Emília Xargay. Tècnica: Col·lage.

Nº 5.— «Soldats de la vida», de Narcís-Jordi Aragó; aiguafort de Domènec Fita. Tècnica: Serigrafia.

Nº 6.— «Carta a Pompeu Fabra», de Salvador Oliva; aiguafort de Lluís Roura. Tècnica: Encunyació.

Nº 7.— «Llums de Broadway», de Jaume Miravittles; aiguafort d'Antoni Pitxot. Tècnica: Linotípia.

Nº 8.— «El rar libant i el vell», de Salvador Espriu; aiguafort de Beulas. Tècnica: Fotogravació.

I en Miquel Plana té «in mente» altres set llibres, de manera que la col·lecció, si tot va bé, constarà de quinze.

«El tòrcul i les lletres» és no-més una minúcia, una part peti-tíssima de l'obra que porta a cap aquest olotí discret i amesurat però alhora exaltat i febril en la seva tresca quotidiana.

De Miquel Plana s'ha de dir que és un dels més prolífics continuadors dels gravadors-editors catalans de bibliofília, com Ramon de Capmany o Jaume Pla. Jo hi afegiria que en Miquel crea aquests llibres, fa ceràmica o es-cultura, dibuixa, retalla, pinta, per veure convertida en realitat una necessitat que sent dintre seu, dolorosament viva.

Si algun dia a Figueres es fa una exposició dels seus llibres, podem comprovar el gruix de la feina que porta feta fins ara, i ben feta. A cada full, a cada làmina, a cada tros de cartró, hi ha el cop de mà subtil, l'afany de pulcritud, la simetria cuidada i també la fantasia mai del tot desfermada d'aquesta artesà-artista olotí que és Miquel Plana.

Josep Valls i Grau

L'oblidat Abdó Terrades

«Abdó Terrades. Primer apòstol de la democràcia catalana (1812-1856)»

Josep Soler Vidal.

Pròleg de Josep Termes
Edicions de La Magrana. Barcelona. 1983.

L'aportació de Josep Soler Vidal és un pas important per conèixer la vida d'un personatge que influí a bastament a moltes

generacions d'empordanesos, de republicans federals de l'Empordà i d'arreu de Catalunya.

Sens dubte, i seguint les afirmacions de Ceferí Tresserra (1), «Terrades és el primer; Terrades és el fundador a Espanya del partit polític, de l'escola filosòfica que avui denominem comunitat democràtica», o també com diu un dels seus apunts biogràfics de la Societat d'Escriptors Republicans a 1873 «La idea d'en Terrades estava resumida en els tres mots: Llibertat, Igualtat i Fraternitat. Abans d'en Terrades, en els confins de l'Estat espanyol gairebé no es coneixia la paraula

democràcia. Després d'en Terrades, la República tingué una escola». Un precursor, un introductor —es pot dir que el primer— del republicanisme a Espanya. La mancança d'una biografia sobre Abdó Terrades era un fet dissortat, malgrat que ens consta que hi han treballs iniciats en aquesta direcció que per diverses raons no s'han acabat i editat. És per tant un motiu de satisfacció i una eina valuosa, comptar amb aquest llibre.

Josep Soler Vidal és un bon exemple del que pot fer la cultura no acadèmica. Format en dues institucions de la cultura

Llibreter

alemany

Pujada del Castell, 43

FIGUERES

popular (Ateneu Enciclopèdic Popular i Estudis Universitaris Catalans), ha estat un catalanista i un marxista fundador del Partit Comunista Català i, més tard, del Bloc Obrer i Camperol. El seu compromís polític l'obligà a exiliar-se a Mèxic. Allà col·laborà en diverses revistes i, entre d'altres, publicà «Pels camins d'utopia» (Mèxic, 1958), estudi sobre el socialisme utòpic a Catalunya, especialment dels icarians. És possible que mitjançant la recerca d'aquesta obra, es posés en contacte amb la figura d'Abdó Terra-

des. La relació dels icarians amb els empordanesos té un nom clau: Narcís Monturiol, bon amic de Terrades.

El llibre dona a conèixer una biografia apassionant de les vicissituds i raures d'aquest empordanès, del qual —malgrat tot— en tenim poques notícies. No és el lloc, des d'aquest article, per desgranar els fets i les conseqüències de l'acció política d'Abdó Terrades. Més aviat es tracta d'encoratjar a comprar i llegir aquest llibre, per endinsar-se en les arrels dels moviments populars que formen el coixí de les actituds progressistes i d'esquerra a l'Empordà, i

també a Catalunya. Una bona lectura imprescindible per a aquelles persones que creuen que a l'Empordà no tot és la tramuntana i els ous d'en Dalí.

Una bona ocasió per començar a reivindicar, no solament a Abdó Terrades, sinó altres homes de la política i de la cultura a l'Empordà, els quals són gairebé desconeguts pels seus propis comarques, fruit de la pròpia marginació de la cultura del franquisme i per la mediocritat de la política cultural d'alguns sectors de la política cultural de l'actual procés autonomista. Noms com Monturiol, Arderus, Matas, Bofill, Pu-

jolà, Puig Pujades, Deulofeu, ...; institucions culturals i d'esbarjo com l'Erato o el Casino; publicacions com «El Ampurdanès» o «L'Empordà Federal»... no són res més que la punta d'un iceberg d'un moviment social profund i arrelat a l'Empordà contemporani. I bona part de culpa en té, possiblement, la gran personalitat d'aquest empordanès oblidat que és Abdó Terrades.

Alfons Romero i Dalmau

(1) «D. Francisco Paula de Cuello» Ceferi Tresserra. Imp. López Bernagosi, Barcelona, 1859.

Aquest dies celebrem el primer centenari del naixement de Josep Carner, poeta exquisit i ciutadà exemplar que pagà amb un llarg exili la seva fidelitat a la causa republicana. Recordarem aquí el *príncep de la poesia catalana* amb un bell poema del propi Carner, reproduït exactament de la primera edició de «L'oreig entre les canyes» (Barcelona, 1920), i amb un breu text de Josep Pla, tret de l'*homenot* que li dedicà (Destino. Barna. 1969), que ens ajuda a recuperar la imatge d'un Carner en la seva plenitud vital, quan en els primers anys 20 feia de cònsol d'Espanya a Gènova.

Tot recordant Josep Carner

EL PALAU DEL VENT

A Joaquim Ruyra

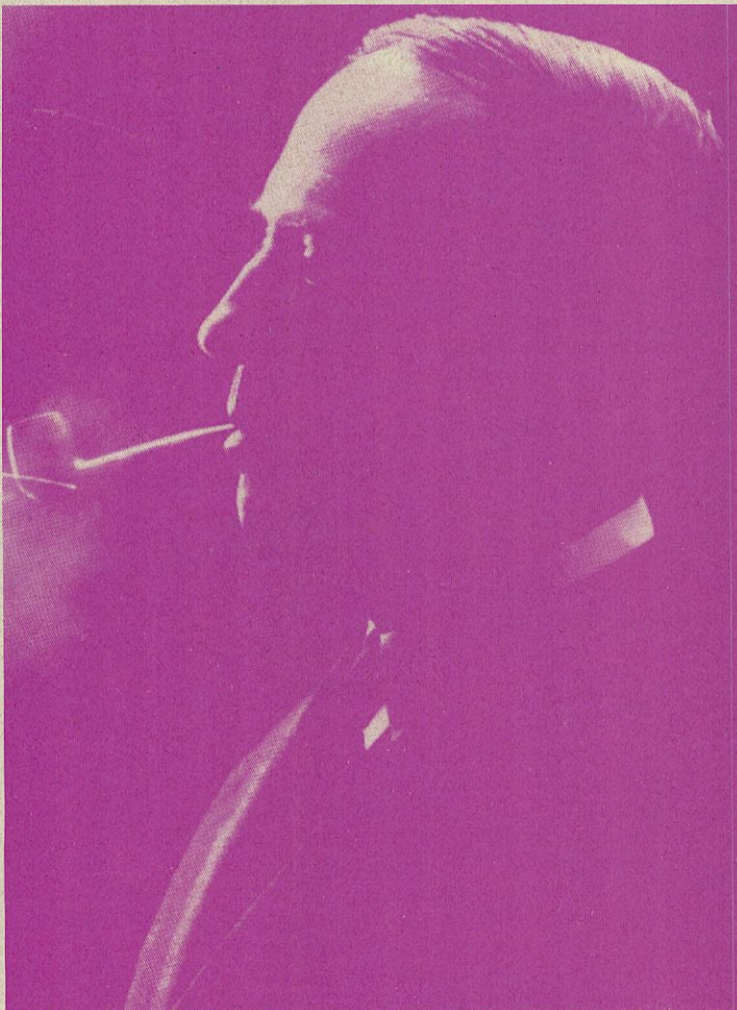
*El Vent, el Vent ha bastit un palau
sense fogar, sense llit, ni seient.
És un palau tot ratllat de cel blau:
tot són finestres, a casa del Vent.
Ell té per alimàries, amb brins de sol lluent,
les pluges, les estrelles, més que no pas en sap,
i groga llum de calamarsa sempre a punt,
per música, xiulades caragolant-se amunt;
per drapaires, núvols penjant, barrip-barrap.*

*El palau que ha aixecat el Vent, no té pas fi.
No hi viuria pas, ell, sinó fent-hi camí.
A estrebades, incert, matusser, nu, lleial,
profetitzant piadós al cim,
tot udolaire darrera un destorb,
per son palau va el Vent adalerat;
així aniria, en mig del món avalotat,
Nostre Senyor si esdevenia orb.*

*El Vent, el Vent ha bastit un palau:
veure i fer via per dins, com li plau!
Ell, en el mur mai finit, mai esquiú,
compta goteres i esquerdes, i riu.
Ell, vivint en un lloc sense sostre ni banc,
tresca per tot, que de noses és franc,
caixes i armaris no té en son tinell:
tot son tresor el du amb ell,
i se li escapa pels traus del mantell.
Calla, cantussa, atabala, segons son delit,
sense aclucar les parpelles en tota la nit;
fa la cantúria que amoixa les flors en el branc,
i el so estrident, el que glaça la saba i la sang.*

*I no sols el tresor que se'n du
(polsaguera que entela i que llu)
caminant pel cel blau:
que també se'n du son palau.
El captaire fet rei, per damunt tota gent,
va amb la casa damunt l'espatlla, atarantat:
casa invisible, casa vibrant, tota forat.
Però s'esblaima el dia amb les frisors darreres.
El Vent corre brunzent,
bufant sota sa casa calius de sol ponent:
amb tots els seus parracs que semblaven banderes,
quan ve la posta, crema son foll palau el Vent.*

Josep Carner

Josep Pla

novetats

La Premsa Comarcal. Un model català de periodisme popular.

Jaume Guillamet

Generalitat de Catalunya. Barcelona. 1983.

Aquest llibre és el resultat dels tretze anys de feina que el periodista Jaume Guillamet ha dedicat a l'estudi sistemàtic d'aquest fenomen cultural que l'autor considera «un model català de periodisme popular». Més enllà de l'àmbit estrictament periodístic, el llibre suposa una aportació valuosíssima per a un millor coneixement de la història més recent de Catalunya i, molt particularment, de la societat civil catalana. Una acurada edició, que inclou la reproducció gràfica de nombroses publicacions ja desaparegudes, és el suport agradable per a la impressionant quantitat de dades estadístiques que Jaume Guillamet ha anat recollint pacientment al llarg d'aquests anys a totes les comarques catalanes.

Curso de Literatura Europea

Vladimir Nabokov

Introducció de John Updike. Traducció de Francisco Torres Oliver.

Bruyera. Barcelona. 1983.

Ara ho sabem: Nabokov no és tan sols un dels grans escriptors del segle, sinó que també ha estat un geni didàctic brillantíssim i un lector minuciós, prodigiós, que durant 20 anys va ensenyar a llegir als seus estudiants de les universitats de Wellesley i Cornell, als Estats Units, algunes de les obres més rellevants de la literatura europea. Aquest llibre és un recull d'algunes d'aquestes lliçons magistrals dedicades a Jane Austen («Mansfield Park»), Charles Dickens («Casa desolada»), Gustave Flaubert («Madame Bovary»), Robert L. Stevenson («Dr. Jekyll and Mr. Hyde»), Marcel Proust («Pel camí de Swann»), Franz Kafka («La metamorfosi») i James Joyce («Ulysses»).

Conèixer la Història de Catalunya

Varis autors (5 volums)
Vicens Vives. Barna 1983

D'aquesta col·lecció en format de llibre de butxaca acaben de sortir els volums 2 (segles XIII i XIV; Carme Batlle), 3 (segles XVI al XVIII; Joaquim Nadal) i 4 (Segles XIX i XX, fins el 1931; Miquel Izard i Borja de Riquer).

Els volums 1 (dels orígens al segle XII; Josep Mª Salrach) i 5 (del 1931 fins els nostres dies; Enric Ucelay, Josep Mª Colomer, Josep Mª Ainaud i Borja de Riquer) entren dins de les imminents previsions editorials. De molta utilitat pel seu valor sintètic.

relectura

«Ningú no sap res de l'alcohol llevat dels borratxos», va escriure Poe. Després afegí: «Però el secret no s'ha de comunicar a ningú, per descomptat». Uns cent anys més tard, un obstinat lector de Poe i bon afeccionat a l'alcohol, Malcom Lowry, es decidí a revelar aquest secret lacerant i escribí «Under the Volcano» («Sota el volcà»), una de les grans novel·les d'aquest segle.

La imminent estrena de la seva versió cinematogràfica, dirigida per John Huston, i la recent aparició en el nostre mercat editorial de la —fins ara— única biografia solvent del seu autor (1), són un excel·lent pretexte per apropar-nos al llibre de Lowry i, després d'una lectura sossegada i abstèmia, veure en ell el símbol catastrofista de l'aventura humana del nostre temps.

La solitud essencial de Malcom Lowry

Sota el volcà
Malcom Lowry
Traducció de Manuel de Pedrolo
Edicions 62. Barcelona. 1973.

Bajo el volcán
M.L.
Traducció de Raúl Ortiz
Bruguera. Barcelona. 1981.

La vida de Malcom Lowry és la crònica accidentada d'un inadaptat. Fill de comerciant i nét de gent marinera, Lowry va néixer pels voltants de Liverpool el 1909. A la seva infantesa va patir d'ulceracions de còrnia que el tinguèren apartat de jocs i llibres, de la vida, fins que als catorze anys fou ingressat en una reputada escola de Cambridge. El seu pas per aquella severa institució fou discret i, segons contenen els seus biògrafs, no assolí en aquells claustres altres èxits que els esportius: fou campió de golf.

Però va aprendre depressa, a la seva manera. El mateix Lowry explicà que fou Eugene O'Neill qui, de sobte, li descobrí els formidables atzars de l'existència. Fou llavors quan deixà l'escola i, enrolat en un vaixell, marxà cap a la Xina a la recerca de quelcom imprecís que mai no va saber trobar. Tornaria a Cambridge anys després, a graduar-se, però era ja un home ferit per la vida i la literatura, un apassionat lector i un escriptor anònim i malaventurat.

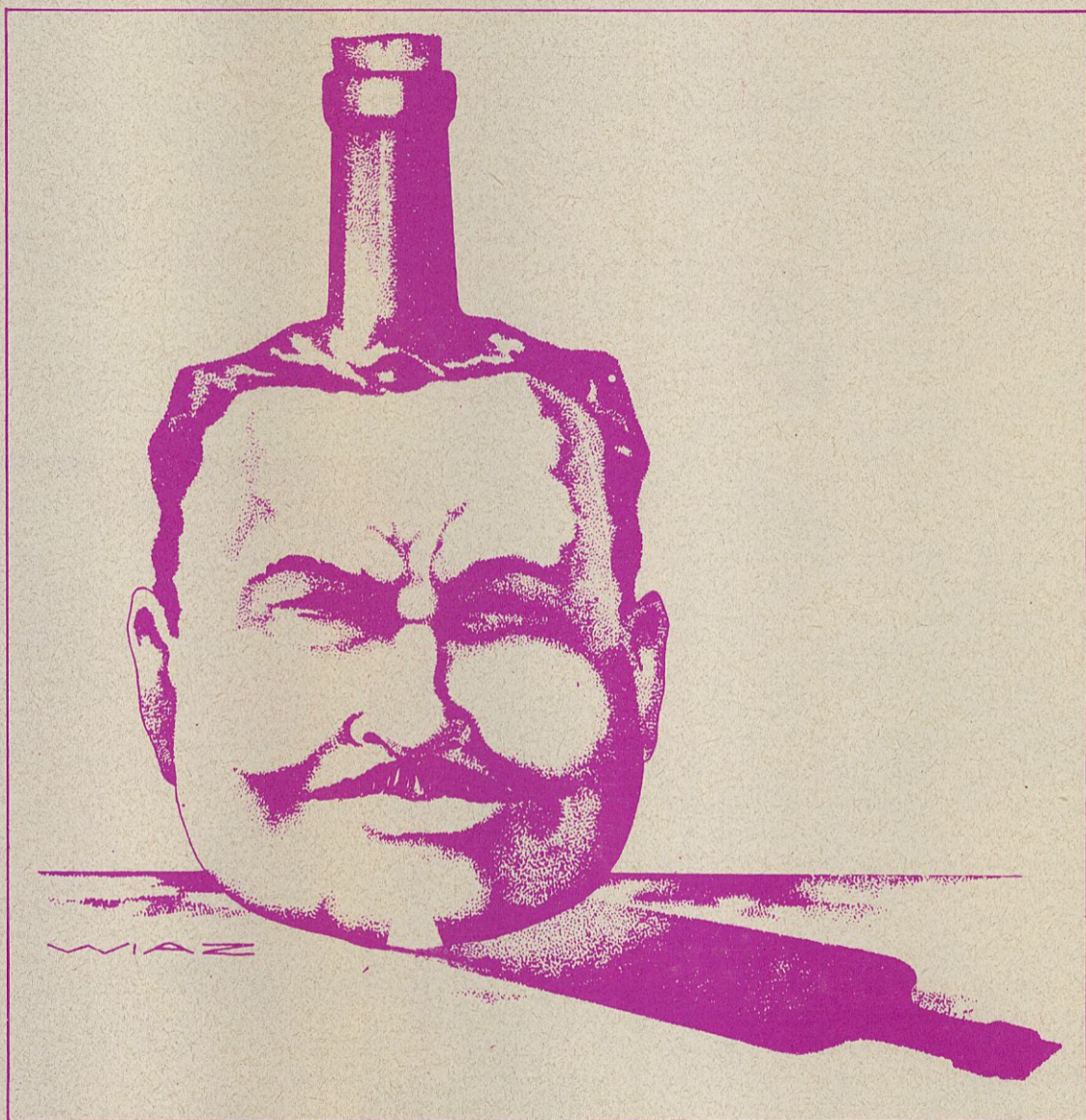
Com ja és història, solament aconseguí acabar i publicar, a més a més d'algunes narracions formidables, dos llibres dels anomenats **grans** per la crítica més rigorosa: «Ultramarine», el 1932, i «Under the Volcano», el 1947. Lowry, com Wilde deia d'ell mateix, posà més geni i més dolor en la seva vida que en la seva obra, però encara li en restà per escriure un dels millors documents de la sensibilitat de l'home contemporani. «Sota el volcà» fou escrita quatre vegades, ja als Estats Units, entre tragèdies personals, viatges a Mèxic i l'estreta

col·laboració de la seva dona i amiga, la també escriptora Margerie Bonner. Finalment, el 24 de desembre de 1944, mentre que al seu voltant es celebrava el Nadal, Lowry acabà la seva obra mestra en una taverna de vora del llac Ontario.

Lowry morí una mica més tard, als 48 anys, destrossat com algun dels seus millors personatges. Anys després, Pier Paolo Pasolini escriuria que l'havia mort el segle XX, denunciant —potser sense saber-ho— el seu propi assassí. Ara Lowry encara és un escriptor minoritari i un xic llegendari al que, gairebé en secret, se li ren-deix culte en algunes tertúlies i en les inacabables soledats dels éssers més vulnerables, que són els inadaptats amb talent.

Parlem ara de la novel·la. És el dia de Tots Sants de 1939. Dos homes tristos, el doctor Arturo Diaz Vigil i Monsieur Laruelle, beuen i passen l'estona a la terrassa del Casino de la Selva, a la ciutat mexicana de Quauhnáuc, lluminosa paraula asteca que els homes de Cortés van transcriure com Cuernavaca. Beuen *Anís del Mono* («a l'etiqueta de l'ampolla un dimoni vermell brandia un trident»), mentre recreen, en un exercici inútil, la passió i mort d'un amic perdut: el cònsol Geoffrey Firmin, estúpidament assassinat la Nit de Tots Sants de l'any anterior, quan navegava per un oceà insondable de tequila i *mezcal* fugint de la persecució vanament redemptora de la seva exmuller Yvonne i del seu germanastre Hugh. Quan el cònsol morí, es renyia a Espanya la batalla de l'Ebre. Hugh, un xic periodista, un xic atleta, un xic soldat, un xic *cow-boy*, havia estat a la Ciutat Universitària de Madrid, amb les Brigades Internacionals, i a vegades evocava els seus amics desapareguts.

Ara, un any després, tota Europa està sota la metralla. Però en el Casino de la Selva de Cuernavaca s'està en silenci, bebent *Anís del Mono*. L'herba ha crescut a les pistes de tennis i està a punt de ploure. La malenconia etílica del doctor Diaz Vigil, metge cirurgià,

i de Monsieur Laruelle, frustrat productor de cinema, tenia algun sentit quan vivia el cònsol, que justificava la catàstrofe alcohòlica amb la seva pròpia vida. De vegades, escriu Lowry, «el cònsol bevia fins la sobrietat», assolint així l'arriscada cabriola de donar-li la volta al misteri, creuar la difícil barrera del deliri i arribar a un punt d'il·luminada lucidesa. Perdut a Cuernavaca, el cònsol ha superat de bon tros els límits de la condició humana. Beu desesperadament, però no hi ha a la seva biografia cap tragèdia directa que justifiqui la seva sed, sinó un tropell de petites ferides produïdes pel temps i per l'estupidessa ambiental i quotidiana. I no és un vulgar borratxo, com el doctor Diaz Vigil i Monsieur Laruelle, que només arriben a la malenconia i a la ressaca a través de l'alcohol. El cònsol havia arribat més enllà, car ha aconseguit convertir l'alcohol en eina de coneixement, i entre núvols alcohòlics vola a través d'un espai de deliris transparents, aguts com cristalls, des del que hom pot comprendre el món, la batalla de l'Ebre, la pudor sublime

dels urinaris mexicans, el somriure de Peter Lorre, les cames d'Yvonne, l'angoixa... En aquest espai imaginari, obert a cops de colze entre els estímuls exteriors i la resposta personal, el cònsol vola com un arcàngel. Més enllà d'aquest territori, pensa el cònsol, comença la ficció degradant en la que tot, tot, pot obtenir-se mitjançant un contracte més o menys dolós. Aquest espai, com hauran adivinat, és la llibertat.

Però no és fàcil establir-se en ell, com molt bé explica Lowry en aquesta novel·la en la que l'alcoholisme és vist, per primera vegada a la literatura moderna, com un alliberament, com un acte de desesperada rebel·lió davant la inefable gratuïtat de la pròpia existència i el desordre social institucionalitzat. Abans de Lowry l'alcoholisme havia estat presentat a la literatura, i a la vida, de dues maneres aparentment distintes: o com a reflexe inevitable de la injustícia social, o com a catàstrofe individual. Però el cònsol Firmin, des de la seva soletat, les trascendeix. El cònsol no és un home degradat per l'alcohol, sinó

un home intel·ligent que se'n serveix d'ell per millor comprendre el món. És un malalt, evidentment, però un malalt per lliure elecció que en el seu dolor ve a simbolitzar l'única salut possible en un món administrat pels que es creuen sans. I tampoc és un suïcida, com alguns benpensats desitjarien: el cònsol vol viure, fins i tot fa projectes. L'únic que no vol és guarir-se, deixar de ser qui és, car ha comprés l'essencial condició malaltissa de l'home i l'ha assumida.

Tant el cònsol com Lowry saben que viure consisteix, finalment, en aprendre a morir. I en aquest aprenentatge, personal i intransferible, Lowry sospitava que els déus tenen ja molt poc que oferir als homes d'aquest segle orfe de referents absoluts; com a molt, tal vegada, unes ampolles d'*Anís del Mono*.

Rafael Pascuet

(1) «Malcom Lowry. Una biografia». Douglas Day. Fondo de Cultura Económica. México. 1983.

c/. Besalú, 9
FIGUERES
Tel. 50 37 10

GROG
LLIBRERIA

— Narrativa
— Filosofia
— Història
— Arquitectura i Urbanisme
— Gastronomia
— Literatura infantil
— Viatges